

MISKOLC VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGI CÍMERE

KAPUSI KRISZTIÁN

Optimistán állítjuk, hogy egy-egy település történetének meghatározó momentumai idővel bekerülnek a helybéli köztudatba. Sajnálatos másfelől, hogy az emlegetett és ünnepelt múltbéli események részletei alig ismertek, széles körű érdeklődésre nem is tarthatnak számot. Méltó módon, Miskolc 1993 óta városnappal emlékezik meg 1909. május 11. évfordulójáról. Megtiszteli a dátumot, melyet egykoron I. Ferenc József magyar király tesz nevezetessé azáltal, hogy az említett napon keltezi a városnak címzett címeradományozó oklevelét. Az uralkodó akkor engedélyezi, hogy „Miskolcz törvényhatósági joggal felruházott város régi és újabb címerét egyesíthesse, illetőleg a tervezetben Nekem (I. Ferenc Józsefnek – K. K.) bemutatott egyesített címet ezentúl jövőendő örök időkig”¹ viselje. A település jogállásának² és címerének kérdése évszázados előzmények után, egyaránt 1909-ben jut nyugvópontra; az idézett oklevelet ezért szokás Miskolc státuszbeli avanszálásának részeként emlegetni. Eredetüket és kibontakozásukat tekintve külön történetekről van szó, melyek csupán utolsó fázisukban (1907 és 1909 között) konvergálnak. A címer legújabb kori fejlődését, a törvényhatósági szimbólum születését tekintjük át ezúttal, de apropóink között szerepel, hogy Miskolc város idestova száz éve bír a megyékkel és a legmagasabb státuszú hazai településekkel azonos jogállással.³

A 17. század végén, valamikor 1687 táján drasztikusan megváltozott Miskolc város címere. Szándékoltan, vagy a körülmények furcsa összjátékaként történt, hogy a középkortól használatos koronás királyfő helyét egy álló hajdú alakja foglalta el a címet mintázó tipáriumokon. E változás lényege, tehát a jobb kezében kalászkodat, baljában szőlőfürtöt tartó kék dolmányos figura viszonylagos fiatalsága ismert volt már a reformkorban. Kun Miklós miskolci főbíró 1842-ben írta le, hogy „városunk két régi pecsétjének nyomatát láttam; – az egyikben megyés egyházának pártfogója Szent István királynak mellképe koronás fővel; – a másikon szinte Szent István van egész alakjában, magyar öltözetben, fején korona, jobbájában királyi pálca, baljában aranyalma (...). Nevezetes, hogy a város e régi címerét a reformáció után is 1687-ig megtartotta, ezután vésetett új pecsétet, melyen Szent István képét (hihető tudatlanságból, nem megvetésből – különben jóval előbb

1 A dokumentum szó szerinti keltezése a következő: „a Mi őszintén kedvelt hívünk, tekintetes és nagyságos Zichi és Vásonykeői gróf Zichy Aladár belső titkos Tanácsosunk, Kamarásunk és Személyünk körüli magyar Miniszterünk kezei által Budapest székes fővárosban Pünkösöd hava (május – K. K.) tizenegyedik napján az Úr ezerkilencszázkilencedik, Uralkodásunk hatvanegyedik évében”, l.: B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921.

2 Miskolc koronauradalmi mezőváros már a 18. században lépéseket tett a szabad királyi státusz elnyeréséért. Kudarc kudarcot követett, ráadásul az 1870. évi XLII. törvénycikk csakis a vármegyéket, kerületeket, székeket és a szabad királyi rangot addigra elért településeket nyilvánította önálló törvényhatósággá, így Miskolc jogállását az 1871. évi XVIII. ún. községi törvény határozta meg. Miskolc – rendezett tanácsú városként – 1909-ig Borsod vármegye befolyása alatt maradt: az országgyűléssel és a kormánnyal közvetlenül nem érintkezhetett és a megye hozzájárulása kellett ahhoz, hogy szabályrendeletet fogalmazzon, adót szedjen, vásároljon, vagy bármit is elidegenítsen a javaiból.

3 Az uralkodó 1907. december 14-én szentesítette az év ötvenegyedik („Miskolcz rendezett tanácsú városnak törvényhatósági joggal felruházásáról” szóló) törvénycikkét. A jogszabály értelmében 1909. január elsejétől számított Miskolc önkormányzata önálló törvényhatóságnak, a közbeeső év során kellett rendezni Borsod vármegyével a különválás részleteit.

tette volna) hajdúvá változtatá, mely a mostani pecséten szemlélhető”.⁴ Kun főbíró munkájának publikálásával azonos évben, 1842 augusztusában engedélyezte V. Ferdinánd a várospecsét latin köriratának magyar nyelvűre váltását.⁵ Az eredeti címerkép visszaállítása viszont nem került szóba, később pedig épp elég probléma adódott a szabadságharc és a neoabszolutizmus pecsétjeivel. Világos után egy évvel, a borsodi megyefőnök ugyan jóváhagyta a „forradalmi korszak” előtt vésett tipáriumok használatát, utóbb mégis kétféjű sast és német feliratot kellett nyomni az iratokra.⁶

A hatalmi szimbólumok jelentősége fokozott volt a feszült politikai légkörben. Miskolc város tanácsát 1854 őszén a „forradalmi szökevények által Máltában készített hamis pecsételti visszaélhetések”⁷ okán vonta kérdőre a szolgabíró. Ugyanő, az enyhülés jeleként, 1856. május 22-én engedélyezte a „polgármesteri pecsétnyomó cs. kir. sas nélküli s a város címeréveli kimetszetését”.⁸ Herz Emánuel miskolci ötvös sorra kapta a városi megrendeléseket. A képviselő-testületi jegyzőkönyv 1861. március 12-én rögzítette, hogy „a bírói és jegyzői pecsétek hiányzanak, ezek – valamint egy rendőr kapitányi viasz és festékre használható pecséteknek vésetése elhatároztatik –, a német rendszer intézkedései folytán használt magyar német köriratú pecsétek pedig, mint haszonvehetlenek, levéltárba tétetni rendeltetnek”.⁹ Herz ezt megelőzően, 1858 májusában a szállásosztó és előfogati biztosnak, később, 1864 márciusában pedig a miskolci albírónak és a jegyzőnek vésett tipáriumokat. A megrendelések szükségessége – egy 1861 tavaszán kelt közgyűlési bejegyzés szerint – abból fakadt, hogy a „városnak meglévő ős pecsétjével, mely II. Ulászló királytól 1512. évben Budán kelt kegyelmes kiváltságos levél értelmében egyedül zöld viasszal, még pedig a királyi városokéhoz hasonló hitelességgel használható – a tanács tudta és a jegyzőkönyvbe időről időre iktatandó végzése nélkül semmiféle kiadványokat pecsételni nem szabad”.¹⁰ Zavar támadt a Jagelló korinak mondott tipárium körül és 1867 őszén pontosításra szorult az idézett bejegyzés: az, „minden félreértések kikerülése tekintetéből, a város ős pecsétjére vonatkozólag jegyzőkönyvileg ilyképpen

1. kép. Hajdúalak Miskolc 18–19. századi címérén (B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/k. 1. köt.)

4 Kun M., 1842. 14–15.

5 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a. 997/1842.

6 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1602/d. 250/1850. (iktatókönyvi bejegyzés). A megyei levéltár az alábbi német köriratú tipáriumokat őrzi (leltári szám – körirat): 291 – „MISKOLCZ VÁROS TANÁCSA. MAGISTRAT DER STADT MISKOLCZ”; 315 – „K:K: CMITATS BEHOERDE ZU MISKOLZ”; 316 – „DER K:K COMITATS VORSTAND ZU MISKOLZ”; 317 – „K:K POSTAMT ZU MISKOLTZ”. Lásd Román J., (szerk.) 1978. 17.

7 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1602/c. 145/1854.

8 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1602/c. 125/1856. (iktatókönyvi bejegyzés).

9 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/a. 38/1861.

10 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/a. 38/1861.

2. kép. Martinyi levéltárnok rajzai a középkori városcímerről
(B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/b. 81/1867.)

rendeltetett módosíttatni, miszerint az ott körvonalazott s jelenben is meglévő ős pecsét nem 1512-ben, hanem 1727-ben kelt”.¹¹

A miskolci közérdeklődés fókuszába került a kommunális heraldika (új tipáriumok; gond az őspeccsétel), bizonyára ez motiválta kutatásra Martinyi Ágoston városi levéltárnokot. Felismeréseiről (melyek nem voltak újszerűek, Kun Miklós azok lényegét már 25 évvel korábban publikálta), 1867. július 20-án tájékoztatta a főbíró. Martinyi – megállapítva a királyalak kronológiai primátusát – viszont elsőként vetette fel, hogy „az ősi és eredeti eránt viseltető tisztelet és kegyeletől indítatva, nem volna-e méltányos, – a városnak azon régi ős pecsétjének újbóli felvételére és jogos használatára, – a Magy. Kir. Kormánytól egy újabb szabadalmat kieszközölni”.¹² A levéltárnok le is rajzolta az 1687 előtti címerképet, mely a „város régi pecsétjein, – vasingbe öltözött, koronás alak, mint magyar király mellképe, tisztán kivehető, jobbájában kettős keresztet, baljában pedig arany almát tartva”.¹³ Javaslatát szóra sem méltatta a képviselő-testület! Az egyszerűbb megoldás választásával, kizárólagos maradt a hajdút ábrázoló címerkép. Alig egy héttel Martinyi referátuma után, az 1867. július 26-i közgyűlésen „elhatározatott, hogy a város 1727-ik évvel ellátott pecsétnyomója okmányok kiadásánál úgy, mint egyéb hivatalos eljárásoknál használatba vétessék”.¹⁴

Martinyi Ágoston 1871 júniusában meghalt, az ún. őspeccsét használatával pedig a valóban korai címerkép, a királyábra mellőzött maradt a 19. századi Miskolc kommunális heraldikájában. Belügyminiszteri rendeletre, a város 1885 tavaszán összegyűjtötte és felterjesztette hivatalos pecsétlenyomatait.¹⁵ Szendrei János éppen abban az évben közölte a városcímerről részletes tanulmányt; 1886-ban pedig közzétette ötkötetes Miskolc monográfiájának első darabját.¹⁶ Változtatásra mégsem került sor, csak az 1898-ban felállt

11 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/a. 81/1867.

12 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/b. 81/1867.

13 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/b. 81/1867.

14 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/a. 58/1867.

15 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1905/c. 2543/1885; IV. 809/b. 1894, 2145/1885. (iktatókönyvi bejegyzések).

16 Szendrei János: „Miskolcz czímere”, in: Turul, 1885/1, 5 – 11. valamint „Miskolcz város története és egyetemes helyirata. Első kötet” (Miskolc, 1886).

Országos Községi Törzskönyvbizottság munkálatai indították el az 1909-re beteljesedett folyamatot!

A dualizmus idején rohamosan fejlődő vasút- és postahálózat, valamint a polgári közigazgatás működési hatékonyságát rontotta, hogy a hazai települések körében rendkívül gyakori volt a névazonosság; egyes faluneveket pedig következtelen változékonysággal írtak. Kizárólagosan azonosító módosításokkal (pl. a közeli folyóvíz, domborzati tényező vagy a vármegye nevének hozzáadásával) és a megállapított formák állandósításával elodázhatatlanra vált az ország hivatalos települési névjegyzékének (törzskönyvének) összeállítása. Az 1898. évi IV. törvénycikkkel életre hívott Országos Községi Törzskönyvbizottság által regisztrált falu- és városnevek kerültek a bélyegzőkre, pecsétnyomókra, helységnévtáblákra, ezért a tipáriumok felülvizsgálatára is sor került. Kétely esetén az Országos Levéltár döntött egy-egy címer heraldikai értékéről, használhatóságáról.¹⁷

Miskolc pecsétjére vonatkozóan volt megjegyzése a hatóságnak. A törzskönyvbizottság – Szendrei János munkáira hivatkozva – referált a belügyminisztériumnak, onnan pedig levelet kelteztek 1903. július elsején írván, hogy a város címerén eredetileg Zsigmond királyunkat ábrázoló „arckép a vésnök ügyetlensége következtében minden újabb pecsét vésetése alkalmával mindinkább eltorzult s végre a mai hajdú alakját nyerte”.¹⁸ Részletes heraldikai ismertetés után intette a címzett borsodi alispánt, hogy bírja Miskolcot választásra a régi királyfejes, illetve az újabb hajdúalakos címer tekintetében. A levélből az is kiderült, hogy a középkori szimbólum visszaállítását az uralkodótól kell kérelmezni; másfelől a hajdú sem maradhat változatlanul, mert a csizmájának sárga, nadrágjának vörös, dolmányának kék színét addig nem jelenítette meg a címer. A választás után pajzsra emelt képpel együtt, a városnév törzskönyvezési évét feltüntető körirat („Borsod vármegye, Miskolcz r. t. város, 1902”) is szerepelt volna az új címeren. Végezetül azt is tudatta a belügyminisztériumi levél, hogy a kívánt terveket szükség esetén ingyen elkészíti a kormánnyal szerződött Felsenfeld Ignác műhelye (Budapest, VI. ker., Andrásy út 1.).¹⁹

Miskolc város közgyűlése valószínűtlennek találta a miniszteri leiratban részletezett heraldikai folyamatot. Aggályokkal fogadta a törzskönyvbizottság és közvetve Szendrei János kutatási eredményeit, ezért kérte 1903. szeptember 4-én az Országos Levéltár szakmai véleményét. Budapesten Tagányi Károly²⁰ országos levéltárnok lett a miskolci címerügy előadója. Többszörös sürgetés után, három hónappal az eredeti megkeresés keltét követően, 1903. december 19-én foglalta írásba megállapításait. Megérte a türelem, Tagányi igen alapos munkát végzett! Lajstromba vette az összes, 1389 és 1727 között keletkezett és fellelhető pecséttypust. Megfontolás után valószínűsítette, hogy Miskolc első tipáriumára a helybéli templom patrónusa, Szent István került (Zsigmond 1389-ben még csak két éve uralkodott, nem lehetett ő az első helybéli heraldikai királyalak); a

17 Nyulásziné Straub É., 2001. 193–194.

18 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 809/b. 4440/1907.

19 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 809/b. 4440/1907.

20 Tagányi Károly (Nyitra, 1858 – Budapest, 1924) fiatalon, 1879 nyarán került az országos levéltárba. Tehetséges volt, de nehezen szokta meg a munkafegyelmet, folyamatosan késett és kimaradozott, ezért lassan araszolt a hivatali ranglétrán. Megnősült utóbb, lehiggadt és a karrier is beindult, előmenetele az országos levéltárban ekképpen alakult: 1879 – hivaltiszt; 1888 – fogalmazó; 1891 – második osztályú fogalmazó; 1900 – országos levéltárnok; 1915 – osztálytanácsos. Történészként is sokra vitte, előbb (1897) levelező, majd rendes tagja (1918) volt az Akadémiának, 1920-tól a Magyar Néprajzi Társaság elnöki tisztjét viselte. L. Sashegyi O., 1976. 231 – 239.

felkészületlen vésnöki teljesítmények folytán bekövetkező átalakulást, a katolikus szent hajdúvá válását pedig hallgatólagosan pártolva, a „város kálvinista előljárósa szívesen hunyhatott szemet a pecsétvéső hibája fölött”.²¹

Miskolcon alig győzték kivárni a szakvéleményt, a fokozott kíváncsiságot tükrözte, hogy Tagányi véleményes levelét teljes terjedelmében leközzölte a helyi sajtó.²² Elégedett volt a városvezetés, ráadásul Borsod vármegye levéltárnokának, dr. Magasházy Bélának a kutatásai illeszkedtek Tagányi elképzeléseihez, erősödött tehát az ősi címer visszaállításának igénye. Úgy tűnt, a középkori királyalak népszerűbb a modern hajdúnál, de felvetődött a kérdés, hogy Miskolc koronás főt ábrázoló pecsétlenyomatai közül „melyik volna az, melynek újbóli használatát a város közönsége kérhetné”? A választ persze Tagányi Károly fogalmazta meg. A törvényhatósági címerpajzsra került motívuma lényegében akkor, Tagányi 1904. március 8-án keltezett szakvéleményével fogant meg! Az országos levéltárnok – utóbb érvényre jutott – véleménye úgy szólt: „Miskolc város régi Szent István féle pecsétjei közül tulajdonképpen egyiket sem találok alkalmasnak arra, hogy az ugyanabban az alakban újra használatba véssék (...). Nem marad egyéb hátra, mint Szent Istvánt e régi pecsétektől egészen függetlenül ábrázolni, ahogyan őt ma elképzeljük, (... úgy, hogy – K. K.) mindenki Szent Istvánra ismerhessen, kíváncsian volna őt a koronázó jelvények díszében, t. i. fején a szent koronával, vállain a koronázó paláستtal, jobbában a koronázó buzogánnyal, baljában pedig a birodalmi almával ábrázolni!”²³ Miskolc város közgyűlése nem habozott tovább, 1904. március 24-én kimondta, hogy a hajdú deformáció eredménye, Szent István ábrája az ősi címerkép, a tanács pedig – követve az Országos Levéltár útmutatásait – szakértővel készíttesse el a királyképes szimbólumot! Tagányi Károly sokszorosan bizonyított, nem is kellett hát hosszasan keresgélni, a régi – új címer tervezésével és megfestetésével Miskolc város vezetése az országos levéltárnokot bízta meg.²⁴

A borsodi megyeszékhely utóbb törvényhatósági szimbólumként használatba vett címerét Tagányi Károly alkotta meg, már 1905 májusában! Az országos főlevéltárnok vonatkozó leírását a helybéli napilap 1905. május 27-én publikálta. Négy évvel később, az 1909. május 11-én keltezett uralkodói kiváltságlevélbe – a jelmondat és a körirat kivételével – szinte szó szerint bekerült a Tagányi-féle megfogalmazás! A tudós 1905 májusában ekképpen írta le a megalkotott jelképet: „vörös pajzsban Miskolcz város ősi címere: Szent István király arannyal szőtt bíborköntösben és ennek fölébe arannyal hímezett lila színű koronás palástban emelkedik ki, feje körül arany fénykoronggal, fején a magyar szent koronával. Jobbjában a koronázó királyi oroszlános aranybuzogányt, baljában pedig kereszttel ellátott arany birodalmi almát tartva. Az arany koronás jobbra fordult nyílt lovagsisak dísze Miskolcz város újabb címere: kék dolmányos, aransújtásos magyar hajdúvitéz, oldalára kötött arany markolatú karddal. Jobbjában őt arany búzakaraszt, baljában zöldleveles arany szőlőfürtöt tart. Sisaktartók jobbról: kék, arany; balról: vörös, ezüstsínűek. Pajzsörök jobbról: befelé fordult arany oroszlán; balról: arany griff. Jelmondat vörös szalagon arany betűkkel: „Fide et industria”. A címer keresztbefektetett arany vonalakkal képzett négyszögekkel s bennük arany liliomokkal damaszkolt, zöld

21 M. O. L., Y. I. 117. dob, 250/1923. A Magyar Országos Levéltárból származó adatok felkutatásában nyújtott pótolhatatlan segítségéért hálás köszönet illeti Bertók Lajos főlevéltáros urat!

22 Borsodmegyei Lapok, 1904. január 15.

23 M. O. L., Y. I. 117. dob, 250/1923.

24 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/a. 38/1904.

pecsétlapra van helyezve, melynek szélén, két aranykocka közt ezüst mezőben van írva: Borsod Vármegye Miskolcz Rendezett Tanácsú Város”.²⁵

Tagányi elképzelése volt tehát, hogy a hajdú se maradjon le a város megújuló szimbólumáról. Tervezetét emiatt támadta Leszih Andor szakértő miskolci muzeológus, mondván, hogy a „hajdú csak egy ügyetlen kontár” produktuma, szerepeltetésével az „eredetit, az egyszerűt megváltoztatva, egy összetett s a régihez nem hasonló címerképet kapunk”, ami „ellenkezik a történeti igazsággal”.²⁶ Borsod vármegye allevéltárnoka, Simon János vette védelmébe Tagányit és a hajdút. Úgy gondolta, hogy a 17. század végén nem egy véletlen tévedéssorozat, hanem szándékos változtatás történt; Simon szerint a református és kuruc orientációjú városvezetés tudatosan emelt hajdúalakot a katolikus szent helyére. A tervezet egésze mégsem volt kedvére való, a megyei allevéltárnok úgy vélte, a pajzs-tartók közül az „oroszlán meghagyható, mert Borsod vármegye címerére emlékeztet, de a griffnek nincs jogosultsága, célszerűbb lesz az utóbbit sassal kicserélni, így legalább a Bors – Miskócz nemzetség ősi címeralakja is képviselve lesz”.²⁷ Politikai, felekezeti aspektust kapott az ügy: a katolikusok szívesen hallgatták Leszih érveit, Simon allevéltárnok interpretációja pedig a reformátusoknak volt szimpatikusabb. A szélsőségek között szinte rendíthetetlenül állta a kritikákat Tagányi tervezete, melynek életképessége éppen a kompromisszumos alaptermészetéből fakadt. Leszih és Simon polémijából sikeresebben került ki az allevéltárnok, aki ráadásul ajánlotta a rendezett tanácsú státuszra utaló körirati rész elhagyását, mondván, hogy a „függetlenségi minisztérium megalakulása után, úgylis csak hónapok kérdése lesz törvényhatósági önállósulásunk kimondása”.²⁸

Leszihnél is sértettebb volt a város monográfusa, Szendrei János. A muzeológus okfejtéséhez hasonló tartalommal, még 1911-ben is méltatlankodott: „hatóságaink új címet terveztek s annak adományozását kérték ő Felségétől. Ez felesleges volt. Nekünk van (...) 1433-ból egy kétségtelen hitelességű pecsétünk és címerünk (...), míg régi városainknak egyik fő büszkeségük az, hogy régi címereiket régi százados formáikban használják, addig mi közel ötszáz éves címer alakunkat régi stíljából kiforgatva újra átalakítottuk”.²⁹ Szendrei ráadásul 1885 óta érvelt amellett, hogy Miskolc heraldikai királyalakja Luxemburgi Zsigmond személyével azonosítható! Tőle elhatárolódva, – Tagányi országos és Magasházy megyei levéltárnok szakmai véleményei alapján – a

25 Miskolci Napló, 1905. május 27. Az egybevetethetőség érdekében itt közöljük az 1909. május 11-én kiadott uralkodói kiváltságlevél címerleírását: „álló csücsköstalpú pajzs, melynek vörös mezejében Miskolcz város ősi címere: Szent István király mellképe látható arannyal szőtt bíborruhában s ennek fölébe vetett, arany képekkel himzett lila színű koronázó palástban: fejét a magyar szent korona fűdi s arany fénykorong övezi, jobbájában a koronázó oroszlános királyi arany buzogányt, baljában pedig az ezüst kereszttel ellátott arany bírodalmi almát tartja. A pajzsra helyezett jobbra fordult koronás nyílt lovagsisak dísz: Miskolcz város újabb címere, tudniillik növekvő magyar hajdú aransújtásos kék dolmányban, oldalára kötött aranymarkolatú karddal, jobbájában öt arany búzakalászt, baljában zöldleveles arany szőlőfürtöt tartva. A sisak takarója jobbról: kék–arany, balról: ezüst–vörös. Az arany arabeszkekre helyezett pajzsot jobbról befelé fordult, vörös nyelvét kiöltő arany oroszlán, balról szintén befelé fordult, vörös nyelvét kiöltő arany griff tartja. A címer keresztbe fektetett arany vonalakkal s ezek között arany liliomokkal damaszkolt zöld színű pecsétlapra van fektetve, melynek szélein két arany kör között ezüst mezőn fekete nagy betűkkel: MISKOLCZ VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGA 1907 – 1909 körirat olvasható”. L. B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921. 2.

26 Miskolci Napló, 1905. május 28.

27 Miskolci Napló, 1905. június 7.

28 Miskolci Napló, 1905. június 7.

29 Szendrei J., 1911. 216 – 217.

századfordulón viszont konszenzus született arról, hogy Szent István a címerünkben fel-tűnő uralkodó.³⁰

A közigazgatási döntést 1905. június 9-én hozta meg Miskolc város képviselő-testülete. Papp István aljegyző ismertette az előzményeket, majd Szentpáli István polgármester bemutatta a Tagányi tervei alapján megfestetett címet. A képviselői reakciók között, Balogh Bertalan a jelmondat latin voltát, Sugár Ignác a körirat státusz meghatározását („r. t. város”) sérelmezte. A szimbólum képi megjelenítését így változtatás nélkül elfogadta a közgyűlés, a szöveges részt viszont elhagyandónak minősítette. Tagányi munkájának elismertsége lényegében teljes volt, tudván azt, hogy a kritizált és kihagyott jelmondat kollégája, Csánky Dezső országos levéltárnok javaslatára került a tervbe.³¹ A levéltári bábáskodás sikeresnek bizonyult, helyben Simon János megyei allevéltárnok csakis a griffmadár miatt bosszankodott, egyébként érvényesült a hajdú szerepeltetését és a körirat elhagyását forszírozó véleménye. A kiváló tudós Leszih Andor és Szendrei János történeti formákat igénylő felvetése mellőzött maradt, a közvélemény viszont elégedett volt a tematikájában ősi, megjelenítésében újszerű városszimbólummal. A tervezet felső-szintű engedélyeztetése maradt csupán teendőül és talán kevesen gondolták, hogy a végső aktusra még négy évig kell várni...

Miskolc benyújtott címertervezetét a belügyminisztérium véleményeztette az országos levéltárral, de ez nehézséget már csak azért sem jelenthetett, mert az ügyiratot éppen Tagányi Károly nevére szígnálták. Az előadó tehát a saját munkáját revideálta, nem meglepő, hogy „a történelmi adatoknak s a heraldikai szabályoknak” megfelelő tervezetnek minősítette a tárgyalta miskolci szimbólumot. A címeradományozás ügye mégsem ért a végére, mivel a történet ezen a ponton Miskolc város státuszának kérdésköréhez kapcsolódott. Andrassy belügyminiszter akarta ezt így: 1907. március 20-án utasította a borsodi alispánt, hogy tekintettel a „város által törvényhatósággá átalakulása iránt megindított akcióra, hívja fel a város közönségét, hogy mivel az esetleges átalakulással a pecsét körirata is változást szenvedne, tegye megfontolás tárgyává a pecsétadományozás iránti kérelmének egyelőre, nevezetesen törvényhatósággá való átalakulása iránti kérelmének érdemi elintézéséig leendő elhalasztását”.³² E nehézkesen fogalmazott mondat lényegét megértve és belátva, 1907 tavaszán Miskolc vezetése belenyugodott a prolongált procedura tényébe...

Maradt még módosítási kényszer és hangsúlyozandó, hogy Tagányi Károly címerformáló szerepe az utolsó simításoknál is érvényesült! Megállapította a körirattal kapcsolatban, hogy szerencsésebb volna a városnév törzskönyvezési éve (1902) helyett a törvényhatósági jogállást hozó törvénycikkét, 1907-et és az uralkodói adomány kelte szerint meghatározottat (utóbb kiderült: 1909) szerepeltetni. Tagányi Károly véleményes jelentése 1908. március 2-án Budapesten, az országos levéltárban véglegesítette Miskolc

30 A kérdés mégsem zárult le perdöntőn! Leszih Andor prezentált elbizonytalanító dokumentumot, Szendrei is utalt a muzeológus kutatásaira, újabban pedig Tóth Péter vont le figyelemreméltó következtetést az 1577-ben kelt városkönyvi bejegyzésről, amely a tipáriumra, „zent Laszlo feje” mellé vésett évszámról szólt! Tóth Péter ez alapján gondolta úgy, hogy Miskolc középkori pecsétjein Szent László szerepelt, még hozzá azért, mert kettős patrocíniuma volt a város ősi templomának, azt eredetileg nem csupán Szent István, hanem egyúttal Szent László tiszteletére is emelték. L. *Szendrei J.*, 1911. 440. és *Tóth P.*, 1996. 381–382.

31 Miskolci Napló, 1905. június 7. A „Fide et industria”, azaz „Hűségért és buzgalomért” jelmondat feledésbe merült, de kétségek nélkül érdekes, hogy Csánky Dezső tudós főigazgató ekképpen asszociált Miskolccal összefüggésben.

32 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 809/b. 4440/1907.

város törvényhatósági címerének leírását.³³ Andrassy belügyminiszternek sem lehettek im-máron kifogásai, mégis csak egy évvel később, 1909. április 8-án küldte Bécsbe, Zichy Aladár (az uralkodó személye körüli) miniszternek a rajz és a szöveg három példányát. Zichy április 22-én terjesztette Miskolc kérelmét I. Ferenc József elé és az uralkodó kegyesnek bizonyult, 1909. május 11-én engedélyezte a város egye-sített címerének használatát. Megszületett a döntés, az adott napon viszont még nem került pergamenre a kiváltságlevél. Zichy Bécsből, június 14-én tudatta a miskolciakkal, hogy az új címerüket tartalmazó dokumentumot könyv alakúvá hajtott, kétívnyi pergamenre fogják írni; vörös bőrbbe kötik; a királyi nagy függő-pecséttel hitelesítik; lapjaira az általános szö-veg után a címer leírása és művészi kivitelű festménye kerül. A várost terhelték a kiállítás

3. kép. A szocialista kor városcímere
(Dobrossy I. 2000. 65.)

költségei, melyek összességében 503 korona 40 fillért kóståltak (113 korona 40 fillér kiadványozási díj; 20 korona a pergamen ára; az oklevél kalligráfiai kivitelezéséért 140 koronát kapott a leíró; a címerfestőt 150 korona illette; 80 korona fedezte a kötés és a pecsét alapanyagait).³⁴ A királyi kegyről 1909. június 15-én értesült Miskolc képviselő-testülete.³⁵ Megtörtént a szükséges utalványozás: a bécsi segédhivatal augusztus 11-én kapta kézhez a Miskolcra érkezett 503 korona 40 fillért. Keveset emlegettük eleddig, de történelmi pillanatra került sor 1909. november 2-án, Szentpáli István polgármester akkor adta írásba, hogy a május 11-i keltezésű „Miskolcz thjf. város részére kiállított, Ő császári és apostoli királyi Felségének legmagasabb sajátkezü aláírásával ellátott címeres adomány díszoklevelet az Ő Felsége személye körüli magyar királyi minisztérium segéd-hivatali igazgatóságától” átvette.³⁶

A Tagányi Károly által tervezett törvényhatósági címert negyven éven keresztül viselhette Miskolc polgári önkormányzata. A vármegyéket és a városokat egy 1949. évi belügyminiszteri rendelet eltiltotta a hagyományos szimbólumaik használatától. Miskolc a hatszáz éves városi létét 1965-ben ünnepelte, címert készítettett az alkalomra és 1989-ig viselte is e szocialista típusú jelképet.³⁷ Kortársai között egyébként viszonylag szeren-csés megjelenésének számított a szóban forgó miskolci címer. Pajzsát a derekán három kék színű hullámos pólya, a Sajó, a Hejő és a Szinva demonstrálói osztották két részre. A vörös alapú pajzsfő azbesztruhás munkása lényegében a hajdúalakot kiszorító címer-képként tűnhetett fel, mint az acélvárossá alakult Miskolc preferált embertípusa. A pajzstalp motívumrendszerében Leszih Andor és Szendrei János hatvan évvel idősebb elképzelései annyiban érvényesültek, hogy az ún. szocialista címeren a középkori pecsét-

33 M. O. L. Y. I. 117. dob. 250/1923.

34 M. O. L. K20. 148. csomó, 1909–783.

35 B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1903/a. 159/1909.

36 M. O. L. K20. 148. csomó, 1909–783.

37 Dobrossy I., 2000. 63–65.

4. kép. Miskolc város törvényhatósági,
1990-től önkormányzati címere
(Dobrossy I. 2000. 65.)

lenyomatokra emlékeztető formával kapott helyet a kettős szakállú királymellkép (heraldikai balján hatágú csillaggal, jobbján pedig az újkori hajdútól örökölt szőlőfürttel).³⁸

A Miskolci Városszépítő Egyesület a helyi sajtón keresztül 1989. márciusában, tehát már a rendszerváltozás küszöbén javasolta, hogy a szocialista jellegű helyett másikat ne készíttessen, hanem az 1909-es címet vegye újból használatba a születő önkormányzat. A döntést még a városi tanács meghozhatta volna. Az 1990. május 30-i ülésén egy, a 19. századira emlékeztető hajdúalakos verzió és az 1909-es törvényhatósági címer közül lehetett választani. Az előzetes hozzászólások sok jóval nem kecsegtettek, volt, aki a szocialista címer megtartását ajánlotta, más pedig kevesellte, hogy csak kettő terv került a tanácstagok elé. Végezetül az 1909-es címer ellen senki sem szavazott, mel-

lette negyvennégyen, a tartózkodó tizennyolc jogosult miatt viszont eredménytelennek nyilvánították a procedúrát.³⁹ A döntés így a már demokratikusan megválasztott önkormányzati képviselőkre maradt. Miskolc Megyei Jogú Város Közgyűlése 1990. december 29-én megalkotta a település címeréről és zászlójáról szóló 1/1990. számú önkormányzati rendeletet. Első paragrafusa megállapította, hogy a város címere a „történelmi múltjára, hagyományaira utaló – visszaállított jelkép”. Leírása az eredeti, Tagányi-féléhez képest csak minimálist változott, modernebb, szikárabban megfogalmazott szöveg, melyben egyedüli tartalmi módosulásként a sisakdísz figurája az 1909-es „magyar hajdú” helyett „miskolci polgár” megnevezést kapott.⁴⁰ A rendelet hatályba lépett 1991. január elsején; azóta a törvényhatósági címet változatlan formájával Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata is büszkén viseli...

38 A korabeli leírás szerint a „város címerének alsó fele egykori pecsétjének ábráit őrizte meg”. L. Castiglione E., 1975. 56.

39 Észak-Magyarország, 1990. május 31.

40 Déli Hírlap, 1991. január 16.

IRODALOM

Castiglione Endre

1975 A magyar városok címerei. Budapest

Dobrossy István

2000 Miskolc írásban és képekben 7. Miskolc

Kun Miklós

1842 Miskolcz múltja, jelenje, tekintettel jövőjére. Miskolc

Nyulásziné Straub Éva

2001 Magyarország címerkönyve. Budapest

Román János (szerk.)

1978 Kapitalizmus kori pecsétnyomók a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban (Borsodi Levéltári Füzetek II.). Miskolc

Sashegyi Oszkár

1976 Az Országos Levéltár személyzete 1874 – 1903. In: Levéltári Közlemények, 1976/2. 217–246. Budapest

Szendrei János

1911 Miskolcz város története 1800–1910. Miskolc

Tóth Péter

1996 Városigazgatás a középkori Miskolcon. In: *Kubinyi András* (szerk.): Miskolc története I. A kezdetektől 1526-ig. 365–383. Miskolc

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 809/b.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Borsod megye levéltára. Borsod vármegye alispánjának közigazgatási iratai

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/a.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc város tanácsülési jegyzőkönyvei

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1501/k.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város Tanácsának iratai, városi tisztviselők és alkalmazottak eskükönyve (1782)

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/a.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város Képviselő Közgyűlésének jegyzőkönyvei

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1601/b.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város Képviselő Közgyűlésének közgyűlési iratai

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1602/c.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város Tanácsának elnöki iratai

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1602/d.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város Tanácsának közigazgatási iratai

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1902/a.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város Képviselőtestületének közgyűlési jegyzőkönyvei

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1903/a.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város
Törvényhatósági Bizottságának közgyűlési jegyzőkönyvei

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1905/c.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc Város
Tanácsának közigazgatási iratai

B.-A.-Z. M. Lt. IV. 1921.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc város levéltára. Miskolc város tör-
vényhatósági joggal felruházott várossá alakulásának iratai

M. O. L. K20.

Magyar Országos Levéltár, K szekció. A király személye körüli miniszter elnöki iratai

M. O. L. Y. 1.

Magyar Országos Levéltár, Y szekció. A Magyar Országos Levéltár általános iratai